

ОЛИЙ ТАЪЛИМЛАРДА МУТОЛААНИНГ ЎРНИ

Убайдуллаева Мухайё Мирзажоновна

Kokand university Андижон филиали ахборот-кутубхона маркази бошлиғи

Аннотация: Жамиятда мутолаа маданиятининг таркиб топиши, шаклланиши ва ривожланишида ҳам умумий маданият, яъни талаба ёшларнинг ялпи ижтимоий, иктисодий, маънавий тайёргарлик даражасининг ўрни ва роли бекиёсдир.

Таянч сўзлар: китоб, мутолаа маданияти, ифодали ўқиш, мустакил мутолаа

Жамият ҳаётида эзгу кадрият ва анъаналарни чуқур қарор топтириш, хусусан, халқимиз, айниқса, ёш авлоднинг маънавий-интеллектуал салоҳияти, онг-тафаккури ва дунёқарабини юксалтириш, она Ватани ва халқига муҳаббат ва садокат туйғуси билан яшайдиган баркамол шахсни тарбиялашда бекиёс аҳамиятга эга бўлган китобхонлик маданиятини ривожлантиришда янгича бир замонавий ёндашув асосида алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Баркамол авлодни вояга етказишда китобнинг тарбиявий аҳамияти бекиёс. Бинобарин, айнан мутолаа инсонга билим ва ахборот беради, унинг маънавий оламини бойитади. Яхши китоб энг мураккаб саволларга жавоб топишда беминнат дастёрдир.

Китобхонликни оммалаштириш мақсадида кенг аҳоли ва таълим муассасаларида китоб мутолаасига жалб қилиш ва уларни китоб билан таъминлаш бўйича оммавий тадбирлар, хайрия акцияларини ташкил этиш, ижтимоий рекламалардан унумли фойдаланиш, ўзбек ҳамда жаҳон адабиётининг, таниқли муаллифларнинг мумтоз ва замонавий бадий асарларини тарғиб қилиш, ушбу соҳада жамоатчилик ташаббусларини қўллаб-қувватлаш мақсадга мувофиқ.

Олий таълимларда кутубхона хизматини ривожлантириш, кутубхоналараро абиномент ва ҳужжатларни электрон етказиб беришни, кутубхона ресурсларидан масофавий фойдаланишни йўлга қўйиш, ушбу зиё масканларида индивидуал, гуруҳ ҳамда оммавий китобхонликни тизимли равишда ташкил қилишни ривожлантириш, мутолаа маданиятини тарбиялаш, юксак бадий асарларга ошно тутинтириш, мамлакатимиздаги кутубхоналар имиджини яхшилаш бўйича аниқ механизмлар тарқатиш этилапти [1].

Бу чора-тадбирлар, аввало, талабаларнинг китобхонлик маданиятини оширишга, кутубхоналарни янада бойитишга, ижтимоий аҳамиятга эга бўлган адабий асарлар сонини кўпайтириш ва сифатини яхшилаш, китоб маҳсулотлари тарқалиши ҳамда етказиб берилиши тизимини ривожлантиришга қаратилгандир.

Жамиятда китобхонликнинг ўсиши, аввало, шахснинг маънавий ва ахлоқий юксалиши омилидир. Бу эса халқимизнинг интеллектуал салоҳияти ўсишига, инсон ресурслари сифати ошишига, республикамизнинг ижтимоий-иқтисодий ҳамда инновацион тарраққиётига хизмат қилади [2,5].

Мутолаа маданияти ўз навбатида, китобга кизиқиш, ўқувчиларнинг адабиётлар билан кенгрок таништириш рағбати, китоб ва у билан ишлаш ҳақидаги махсус билимларга эга бўлиш, шунингдек, ахборот манбаларидан тўлиқ фойдаланишда кўникма ва малакага

эга бўлишни тақозо этади. Мутолаа маданияти кишининг манбани тўлақонли тушуниши, ундан эстетик завк олиши, муаллиф фикри ва ғоясини англаши ҳамда уни баҳолай олиши каби хусусиятларга эга бўлишини таъминлайди. Китобни танлаш, уни тез ўқиш, авайлаб сақлаш, шахсий кутубхона ташкил этиш, ўқилган китобларни бошқаларга тавсия эта олиш ҳам мутолаа маданиятига киради. Демак, мутолаа маданияти инсонни бевосита амалиётга киришиш, ҳаёт билан уйғунлашиш, маънавий фойда олишга йўналтиради [3,4].

Бу борада "KOKAND UNIVERSITETI" Андижон филиали хусусий олий таълим даргоҳида фаолият олиб бораётган ахборот-кутубхона маркази ҳам талабаларнинг билим олишига кўмаклашиш мақсадида турли адабиётлар билан мунтазам таништириб бормоқдалар. Уларнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш мақсадида адабий кечалар, шоир ва ёзувчилар билан учрашувлар, китоб тақдимотлари каби тадбирларнинг турли шаклларида фойдаланган ҳолда адабиётларни тарғиб қилмоқдалар. Ҳозирда жамғармамизда 3000 ортиқ турли соҳалар бўйича дарсликлар, бадий адабиётлар мавжуд. Талабаларни мутолаага чорлаш ва бўш вақтларини мазмунли ўтказиш мақсадида китобларнинг электрон шаклининг яратилиши уларнинг сифатли билим олишини таъминлашга кўмак беради. Бобур номидаги вилоят ахборот-кутубхона маркази билан ҳамкорлик орқали талабаларни кутубхонага аъзо қилиш, кўчма кутубхоналар орқали сўралган адабиётларни талабаларга етказиш ҳам йўлга қўйилган.

Бадий асарларнинг ўқилиши ўқувчиларни ҳеч қачон лоқайд қолдирмаслиги, уларнинг руҳиятига кириб бориб, ижобий таассурот ҳосил қилиши, бу эса асарга кизиқишни кучайтириши кўплаб тажрибалар билан далилланган.

Таълим жараёнида талаба - ёшларнинг мутолаа маданиятини шакллантириш бўйича қуйидаги тавсияларни беришимиз мумкин:

- масъул ижтимоий институтлар - оила, таълим муассасаси ва бошқалар уларнинг китобхонлик маданиятини мақсадли ва режали равишда шакллантириб, боришлари лозим;
- таълим жараёнини дарсликлар, ўқув қўлланмалари, шунингдек, талаба-ёшларнинг дунёқарабини кенгайтиришга хизмат қиладиган анъанавий ва замонавий манбалар билан таъминлашни йўлга қўйиш даркор;
- мутолаа маданиятининг негизида ахборот манбалари, яъни китоблар ва электрон маълумот базалари туришини назарда тутиб, таълим муассасасидаги кутубхоналар учун республикадаги етакчи кутубхоналарнинг фондларидан ҳамда электрон ресурсларидан фойдаланиш имкониятларини яратиш лозим [6].

Доно халқимиз таъкидлаганидек, китоб-ҳазина ва ундан олинган билим эса бойлик кабилар. Китоб мутолааси натижасида ҳар бир инсоннинг дунёқараши ривожланади, моддий борлиқни англаш имкониятлари кенгайди. Энг буюк мўъжизалардан бири инсоният ақл-заковати билан яратган китобдир. Буюк шоир ва мутафаккир Ҳазрати Алишер Навоий: "Китоб – беминнат устоз. У ҳар дақиқа бизни донишмандларнинг билим ҳазинаси билан ошно эта олади", – дея таъкидлаган.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдулазизов А. Академик лицей ва касб-хунар кол-лежларида мутолаа маданиятини шакллантириш жараёнининг социологик тахлили. / Соц. фан. номзоди дисс. - Т., 2010 -25-бет.
2. 2.Фаниева Д. Ўқув жараёнида кутубхоначи ва ўқув фанлари ўқитувчиларининг Хамкорлиги. II Педагогика фан. номзоди дисс. - Т., 2008. -90-108-бетлар.
3. Йулдошев К. Янгиланган педагогик тафаккур ва умумтаълим мактабларида адабиёт ўқитишнинг илмий-методик асослари. I Педагогика фан. доктори дисс. - Т., 1997. - 256-бет.
4. Миркосимова М. Ўқувчиларда адабий тахлил малакасини шакллантириш ва такомиллаштириш асослари. - Т. 2006. -18-б.
5. Нарзуллаев О. Китоб - миллатнинг маданий ва маънавий мероси. II muslim. uzl...I2328-kitob-millatning-madaniy-va-ma-naviy-m
6. Умаров А. Мутолаа маданияти (Китоб инсон учунми ё инсон китоб учун). II «Хаёт ва қонун» газетаси, 2004 йил, 6-сон.
7. Умаров А.А. Ижтимоий-маданий тараққиётни таъминлаш ва комил инсон шахсини шакллантиришда мутолаанинг роли. I Соц. фан. доктори . - Т., 2005. -240-241-бет.